

Van Gassel en Gemert

Op Lucasdag, 18 oktober 2019, is het boek Lucas Gassel, meester-schilder uit Helmond verschenen. In het boek worden het leven en de werken van Lucas Gassel uitgebreid beschreven. Ook zijn familie en voorouders komen aan bod. Zijn grootvader is geboren in Gemert. In het Lucas-Gasseljaar even wat aandacht voor zijn Gemertse voorouders.

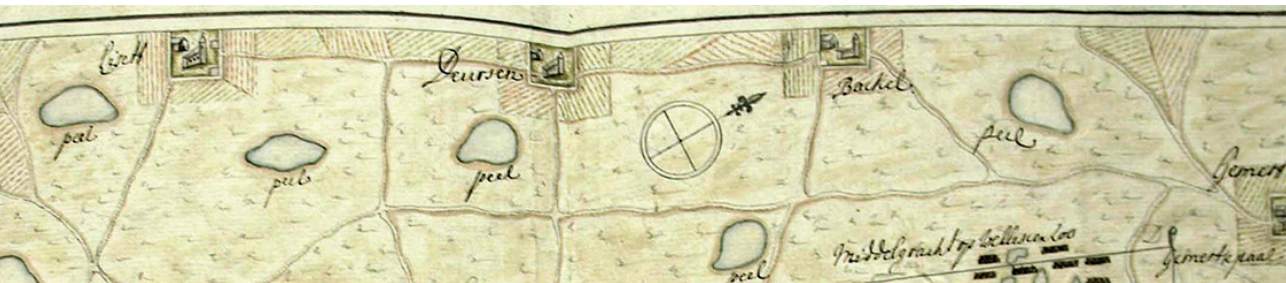
De Roespecker in Gemert

Op 18 februari 1481 sluiten twee *cremers* (handelaren) in Gemert een handeltje met elkaar. Jan Claessoen, *die men heyt die cremer*, verkoopt die dag het goed de *Roespecker* aan Goyart Goyartsoen, die ook *die cremer* wordt genoemd. De Roespecker ligt aan waterloop de *Rijsp* en bestaat uit een huis, hofplaats en hof. De naam betekent 'akker aan de Roesp'. De Roesp of Rijsp kennen we nu als De Rips. Aan weerszijden liggen de erven van de nazaten van Hendrik Aarts en van Hendrik Willems. Op de Roespecker drukt een jaarlijkse last van negen vat rogge. Nadat de schepenen van Gemert de transactie tussen de twee kremers hebben vastgelegd, belooft de koper

van de Roespecker de pacht voor de eerste keer op Maria Lichtmis over een jaar te zullen betalen aan juffrouw Margriet van Gemert met daarenboven een geldbedrag van 18 peters. In de koopakte wordt vermeld, dat verkoper Jan Claessoen het goed eerder zelf gekocht had van Thonis, een bastaardzoon van Claes van Gassel.¹

Claes van Gassel en zijn zonen

Claes is een telg uit de familie Van Gassel, die zich in de eerste helft van de 14de eeuw in Helmond vestigde; de oudst bekende in Helmond is Salomon van Gastel. Claes is een zoon van Jan Willems en Liesbeth van Gassel. De moeder is zelf ook een bastaardkind, met Wautger van Gassel² (1343 - 1424) als vader.

De plaatsen in de Peel waar de Van Gassels buiten Helmond sporen nalaten: (van rechts naar links) Gemert, Bakel, Deurne en Liessel. Fragment van een kaart over een geschil tussen Venray en Deurne over de grens door de Peel, midden 17de eeuw. Nationaal archief, Den Haag. Foto Hans van de Laarschot.

Door haar blijft de familienaam verbonden aan de nazaten, ook al heet de vader Jan Willems. Claes is op enig moment in de 15de eeuw in Gemert terechtgekomen. Twee van zijn zonen zijn gegoed in Bakel. Bastaardzoon Sander woont op Overschot en 'wettige' zoon Hendrik verhuist door zijn huwelijk met Geertruyt van Lieshout van Bakel naar Deurne.³

Twee andere zonen van Claes wonen in Gemert. Jan trouwt met Ghijsel van Heyst. Zij gaan wonen aan de *Deelstraet*⁴ en hebben grond aan *die Hey* en in *'t Molenbroeck*⁵. Thonis is, zoals gezegd, enige tijd de eigenaar van de Roespecker. Het recht op de daarop rustende jaarlast van 9 vat rogge draagt hij op 9 maart 1480 over aan juffrouw Margriet van Gemert, de dochter van Jan van Gemert. Thonis ontving die pacht jaarlijks zelf nadat hij de Roespecker verkocht had aan Jan Claessoen *die cremer*.

Op die negende maart verkoopt Thonis ook zijn recht op de ontvangst van 30 gouden Peters plus een jaarlijkse pacht van 9 vat rogge. In een Gemertse schepenaakte is vastgelegd dat Goosen Goosen Olieslegers die verschuldigd zijn aan Thonis van Gassel. Jacob van der Hügevoort koopt die rechten van Thonis over en zal daarvoor vóór Pinksteren 50 gouden Peters betalen.⁶

Grootvader van meester-schilder Lucas Gassel (ca. 1488 - ca. 1569)

Zeer waarschijnlijk maakte Thonis van Gassel zijn bezittingen te gelde om Gemert te kunnen ver-ruilen voor Deurne. Met zijn tweede vrouw, Belie, gaat hij vlak bij de Deurnese kerk wonen. Een van hun kinderen is Jan, die – zelf schilder – circa 1488 zijn eerste kind op de wereld zet: Lucas

Jacob Binck, *Portret van Lucas Gassel*, 1529, kopergravure, collectie RKD, Den Haag.

Gassel⁷, de later alom bekende meester-schilder. Gemertenaar Thonis van Gassel is dus grootvader van deze vaardige landschapsschilder. Werken van Lucas Gassel hangen in musea en bij particulieren over heel de wereld. In Nederland, België, Duitsland en andere Europese landen, in Amerika en ook in Nieuw-Zeeland. Hij was wat onhandig in het schilderen van figuren, maar daarentegen meesterlijk in het verbeelden van landschappen. Lucas Gassel komt in de archieven ook voor als Lucas van Helmont. Helmond is de plaats waar hij tijdens zijn jeugd woonde.

Vandaar is hij de wijde wereld ingetrokken om zich verder in de schilderkunst te bekwamen. De laatste decennia van zijn lange leven woonde en werkte hij in Brussel, waar hij is gestorven. Uit zijn Brusselse periode zijn de meeste van zijn werken bekend, waarvan een aantal gedateerd

en gesigneerd met zijn monogram *LG*. Zijn panelen vertellen veel kleine, eigentijdse verhalen. In zijn landschappen zijn talrijke anekdotes en andere verhalen verstopt. Echte zoekplaten, die het verdienen om aandachtig bekeken te worden.⁸

Lucas Gassel, Zicht op het Caudenbergpaleis te Brussel

Noten:

1. GA Gemert-Bakel, archief schepbank Gemert, inv.nr. 96, akten 101 en 102, 18-02-1481.
2. Wautger van Gassel investeert in 1398 in de Gemertse hoeve Ter Vondervoort in relatie tot Gerrit van der Vondervoort, die het goed heeft gepacht van Johan van Gemert, de zoon van juffrouw Liesbeth van Eyke. RHCE, 15240, archief schepbank Helmond, inv.nr. 3787 (oud 214), f. 5-5v, akte 19, 22-04-1398.
3. Ger Jacobs en Hans van de Laarschot, 2019. Lucas Gassel, meester-schilder uit Helmond; hoofdstuk 7 Het Helmondse Gasselandschap.
4. GA Gemert-Bakel, archief schepbank Gemert, inv.nr. 96, akte 190, 20-02-1482.
5. GA Gemert-Bakel, archief schepbank Gemert, inv.nr. 96, akten 62 en 63, 23-07-1480; akte 105, tussen 15-01 en 25-02-1481. Zie voor Jan Claessoen van Gassel ook inv.nr. 95, akten 36 en 37, 14-03-1473.
6. GA Gemert-Bakel, archief schepbank Gemert, inv.nr. 96, akten 34, 35 en 36, 09-03-1480.
7. In de familie Van Gassel komen meerdere zonen met de naam Lucas voor. Ad Otten vermeld in zijn artikel Van Gemert naar Helmond: een weg uit vergetelheid in Gemerts Heem een doodslag door Lieven Lucas Gassel in 1578. De vader van Lieven is een neef van de schilder. Gemerts Heem 1986 nr 4, blz. 109-115.
8. Op Lucasdag, 18 oktober 2019, is het boek Lucas Gassel, meester-schilder uit Helmond verschenen, geschreven door Ger Jacobs en Hans van de Laarschot. In het boek worden het leven en de werken van Lucas Gassel uitgebreid beschreven. Het boek geeft gelegenheid de tientallen bekende werken van de meester-schilder goed te bekijken en de vele verstopte verhalen te ontdekken. Van 10 maart tot en met 7 juni 2020 is in De Kunsthal van Museum Helmond de tentoonstelling Lucas Gassel, meester van het landschap te bezoeken. Tientallen werken van Lucas Gassel zijn dan voor de eerste keer verenigd in een overzichtstentoonstelling.